

УДК 378:018.8:664-051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-34>**Станіслав ТКАЧУК,***orcid.org/0000-0001-5077-5865**доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійної освіти та технологій за профілями
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Черкаська область, Україна) stanislav660@ukr.net***Ірина ФІЛІМОНОВА,***orcid.org/0000-0001-6833-6748**доктор філософії, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та технологій за профілями
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Черкаська область, Україна) irinafilimonova@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

У статті розкрито суть та особливості дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти у процесі науково-дослідної роботи, проаналізовано сутність студентського плагіату. Доведено актуальність й обґрунтовано доцільність використання спеціального програмного забезпечення для перевірки наукових робіт на предмет плагіату.

У статті наголошено, що проблеми студентського плагіату мають системний характер, спричинений низкою факторів: розвиток Інтернету, вільний доступ до наукової продукції, терпиме ставлення викладачів до запозичення чужих ідей, а також незрозуміння суті плагіату самими виконавцями науково-дослідних робіт. Поширенню цієї проблеми сприяє низка негативних факторів державного рівня: усвідомлене ігнорування правових норм суспільства, бюрократизація системи державного управління освітньою діяльністю, поступова втрата суспільного престижу вищої освіти. Для всебічного дослідження цієї проблеми автори навели результати опитування студентської спільноти щодо мотивів та причин запозичення наукової інформації, найпоширенішими серед яких стали незрозуміння суті плагіату, а також незнання принципів академічної доброчесності. Саме тому проблема дотримання академічної доброчесності є надзвичайно актуальною, оскільки стосується не тільки моральних якостей здобувачів вищої освіти, а й дотримання ними педагогічної та наукової етики.

Особливу увагу автори акцентували на необхідності інформаційно-роз'яснювальної роботи для студентів в закладах вищої педагогічної освіти. Авторами охарактеризовано систему заходів, націлених на попередження порушень принципів академічної доброчесності, що діють в закладах вищої педагогічної освіти. У статті подано приклади застосування методів дотримання академічної доброчесності в освітньому процесі підготовки бакалаврів професійної освіти та шляхів попередження плагіату під час написання студентських наукових робіт.

Ключові слова: академічна доброчесність, студентський плагіат, педагогічна етика, освітній процес.

Stanislav TKACHUK,

orcid.org/0000-0001-5077-5865,

Doctor of Pedagogical Science, Professor;

Professor at the Vocational Education and Profile Technologies Department

Pavlo Tychyna State Pedagogical University

(Uman, Cherkasy region, Ukraine) stanislav660@ukr.net

Iryna FILIMONOVA,

orcid.org/0000-0001-6833-6748

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;

Associated Professor at the Vocational Education and Profile Technologies Department

Pavlo Tychyna State Pedagogical University

(Uman, Cherkasy region, Ukraine) irunafilimonova@gmail.com

PROBLEMS OF OBSERVING ACADEMIC INTEGRITY BY BACHELORS IN THEIR SCIENTIFIC AND RESEARCH WORK

The article reveals the essence and features of observance of academic virtue by bachelors in the course of their research work, analyzes the essence of students plagiarism. The relevance is proved and the expediency of using special software for checking scientific papers for plagiarism is substantiated.

The article emphasizes that the problems of students plagiarism have systemic nature, caused by a number of factors: the development of the Internet, free access to scientific products, the tolerant teachers' attitude to borrowing other people's ideas, as well as a lack of understanding of the essence of plagiarism by the performers of research work. The spread of this problem is facilitated by a number of negative factors at the state level: the deliberate disregard for the legal norms of society, the bureaucratization of the system of state management of educational activities, the gradual loss of public prestige of higher education. For a comprehensive study of this problem, the authors cited the results of a survey of the student community on the motives and reasons for borrowing scientific information, the most common of which were misunderstanding of the essence of plagiarism, as well as ignorance of the principles of academic virtue. That is why the problem of observing academic virtue is extremely relevant, since it concerns not only the moral qualities of future bachelors, but also their observance of pedagogical and scientific ethics.

The authors paid special attention to the need for information and explanatory work for students in higher educational institutions. The authors characterize the system of measures aimed at preventing violations of the principles of academic virtue in force in institutions of higher pedagogical education. The article provides examples of the application of methods for observing academic virtue in the educational process of preparing bachelors of professional education and preventing plagiarism when writing student scientific papers.

Key words: *academic virtue, student plagiarism, pedagogical ethics, educational process.*

Постановка проблеми. В сучасному світі інтернет-технологій проблема дотримання академічної доброчесності надзвичайно актуальна. Використання інформації, до якої є безкоштовний доступ в мережі Інтернет, є звичним явищем. Це призводить до того, що виконання практичних робіт чи наукових досліджень зводиться до простого копіювання тексту, який самі автори навіть не читають. Тому виникають запитання до якості всього освітнього процесу та рівня отриманих професійних компетентностей випускників закладів вищої педагогічної освіти.

Значне поширення студентського плагіату обумовлене в першу чергу розвитком Інтернету. Однак благодатний ґрунт для нього створюють і інші чинники, наприклад, дедалі більша завантаженість викладачів і студентів, терпиме ставлення суспільства до обману як засобу отримання диплома про освіту тощо. Крім того, Інтернет дуже активно використовують фірми та особи, що

виконують письмові роботи на замовлення (Гриценко, 2019: 4). Саме тому проблема дотримання академічної доброчесності є надзвичайно актуальною, оскільки стосується як моральних якостей педагогічного працівника, так і дотримання педагогічної та наукової етики.

Аналіз досліджень. Наразі проблема дотримання принципів академічної доброчесності достатньо висвітлена у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Різні аспекти проблеми академічної доброчесності в освітньому процесі у своїх дослідженнях розглядали О. Боровик, Н. Гриценко, І. Єгорченко, Т. Котик О. Полякова та ін. Особливості формування компетенцій з академічної доброчесності у студентів досліджували М. Кондратюк, Г. Обруч та ін. Вивченню причин, що сприяють поширенню плагіату у науковій спільноті, присвячені праці Н. Каличевої, В. Овчіннікової, О. Шраменко та ін. Втім, не дивлячись на широке висвітлення окреслених

проблем, запозичення чужих ідей та праць залишається нормальним явищем, оскільки на державному рівні не встановлені норми щодо використання інформації, до якої є безкоштовний доступ.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей дотримання академічної доброчесності в освітньому процесі здобувачів вищої освіти та шляхів попередження студентського плагіату під час науково-дослідної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Академічна доброчесність є поняттям загальноприйнятим у розвинутих країнах сучасного світу. З одного боку, його узагальненість дозволяє охопити різні сфери академічного життя, де кожному з учасників відведена його унікальна роль, права, обов'язки та відповідальність. Із іншого боку, така всеохопність може бути загрозою там, де академічна культура ще не сформувалася. Саме до другого типу можна відносити українську академічну культуру, де престижність статусу науковця, добра репутація поступилися місцем званням і посадам. Сьогодні розвиток освітньої та наукової сфери відбувається під впливом низки негативних факторів: усвідомлене ігнорування правових норм суспільства, бюрократизація системи державного управління освітньою діяльністю, поступова втрата суспільного престижу вищої освіти, погіршення позицій вітчизняних закладів вищої освіти на світовому ринку освітніх послуг.

У таких умовах кардинально змінюється ставлення студентів до освітнього та наукового процесів, знижується їх мотивація вчитися, формується оманливе враження щодо другорядності інтелектуальних і професійних цінностей у становленні компетентного фахівця. Як наслідок відбувається поширення практики ігнорування студентами певних правил академічної доброчесності.

Прийняття оновленого Закону України «Про освіту» закладає правові основи формування політики доброчесності в освіті, зокрема у закладах вищої педагогічної освіти. Так Стаття 42 Закону присвячена академічній доброчесності. Вона трактує академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (Закон України «Про освіту», 2017). Тобто ці етичні принципи і норми можуть бути зведені до таких основних категорій: чесність і сумлінність при проведенні досліджень; визнання інтелектуального внеску інших вчених; взаємовідносини

з громадськістю; моральні цінності учасників освітнього процесу. Але залишається відкритим питання причин використання плагіату, до яких вдаються студенти під час виконання практичних чи науково-дослідних робіт.

Опитування здобувачів закладів вищої освіти показало, що, на їхню думку, основними факторами поширення плагіату в студентському середовищі є:

- необхідність виконання великого обсягу письмових робіт упродовж навчального семестру/року;
- повторюваність чи неактуальність тем письмових робіт, розрив між темами та сучасними потребами;
- відсутність практичного застосування результатів робіт;
- відсутність розуміння необхідності та мети написання письмових робіт (непрофільні, нецікаві, застарілі предмети);
- незнання або нерозуміння принципів дотримання академічної доброчесності та суті плагіату;
- низький рівень професіоналізму, мотивації та зацікавленості викладачів;
- відсутність чітких та універсальних норм щодо оцінки оригінальності текстів, а також її вплив на загальну оцінку письмової наукової роботи (Боровик, 2019: 13).

Саме тому університетам на національному рівні рекомендовано створити відповідні кодекси, положення, правила та пам'ятки, що регламентуватимуть принципи академічної доброчесності, дотримуватися яких повинні усі учасники освітнього процесу.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини реалізація принципів академічної доброчесності в освітньому процесі здійснюється через розгалужену систему заходів, що охоплює усі структурні відділи, факультети та кафедри. Зокрема, розміщення інформації на сайті університету, факультетів та в соціальних мережах про заходи щодо формування культури академічної доброчесності, а також надання доступу до нормативних документів, що регулюють ці процеси. Для прикладу, на офіційному сайті університету розміщено Кодекс академічної доброчесності, що встановлює загальні етичні принципи та правила поведінки всіх учасників освітнього процесу; визначає особливості дотримання академічної доброчесності та передбачає види академічної відповідальності науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти.

Проблема дотримання академічної доброчесності та шляхи її вирішення широко висвітлю-

ються в діяльності університету: обговорення принципів академічної доброчесності під час тематичних зустрічей зі здобувачами вищої освіти за участі юридичних консультантів, голови Комісії з питань академічної доброчесності, працівників бібліотеки; обговорення питань про дотримання принципів академічної доброчесності на засіданнях вчених рад факультетів, Наукового товариства студентів та аспірантів, засіданнях кафедр тощо.

Як зазначалось вище, студентський плагіат зумовлений в першу чергу незнанням здобувачами вищої освіти основних правил та принципів академічної доброчесності. Саме тому для вирішення цієї проблеми до навчальних планів підготовки бакалаврів за спеціальностями «Професійна освіта» введено дисципліну «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність», що передбачає ознайомлення студентів з теоретичними основами та практичними підходами до організації та проведення наукових досліджень; формування у них вміння критично осмислювати наукову інформацію, оформляти результати наукових досліджень у вигляді наукових звітів, статей, доповідей, науково-дослідних робіт та монографій.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів знань з методології, організації, теорії, методу і процесу, технології, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності та принципів академічної доброчесності, починаючи зі студентської наукової роботи.

Під час вивчення навчальної дисципліни детально розглядаються вимоги до підготовки, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» як наукового студентського дослідження з дотриманням принципів академічної доброчесності. Курс має 4 кредити та передбачає, зокрема, вивчення таких тем: «Академічна доброчесність як запорука якісної вищої освіти», «Плагіат. Протидія плагіату», під час яких студенти детально вивчають та аналізують проблеми дотримання академічної доброчесності, особливості студентського плагіату тощо.

Також варто звернути увагу, що кваліфікаційні роботи, які пишуть студенти на 4 та 6 курсі, ретельно перевіряються на плагіат і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 40%.

Для перевірки наукових робіт здобувачів вищої освіти, а також для науковців університету доступним є сервіс «Unichек» – платний онлайн-сервіс пошуку плагіату, який перевіряє текстові документи на наявність запозичених частин тексту з відкритих джерел в Інтернеті чи внутрішньої

бази документів користувача. Наразі це один зі зручних та популярних сервісів перевірки на плагіат у науковців, здобувачів, студентів, редакторів фахових наукових видань тощо. Користування ним дозволяє швидко виявити збіги в різних академічних текстах та запобігти академічній недоброчесності у сфері освіти і науки.

Важливу роль у формуванні компетенцій з академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти відіграє безпосередньо викладач та його об'єктивне ставлення до навчальних здобутків студентів. Об'єктивне оцінювання практичних робіт, виконаних рефератів та курсових робіт, індивідуальних навчально-дослідних завдань мотивуватиме студентів притримуватись академічної етики і підтримуватиме їх бажання вчитись. Водночас, набуті навички опрацювання наукової літератури, висловлювання власних гіпотез та формулювання висновків сприятимуть у написанні тез, статей, кваліфікаційних та наукових робіт. За таких умов вміння студента мають бути об'єктивно оцінені для внесення коректив у систему набуття знань і для підтримки його бажання в подальшому навчанні. Адже підтримка у здобувача цікавості до отримання нових знань та компетенцій є основою для випуску на ринок праці висококваліфікованого фахівця (Каличева, 2019: 131).

У цьому розумінні викладач повинен забезпечувати якісне і зрозуміле для кожного студента пояснення щодо змісту та особливостей виконання навчального завдання; надання прикладу вже виконаного завдання з метою мінімізації допущених помилок; формування у студентів навичок щодо оцінки якості і достовірності інформаційних джерел та інформації, яку вони містять; забезпечувати опанування студентами навичок щодо логічного структурування отриманої інформації і акцентування уваги на ключових моментах; створювати умови для розвитку творчих здібностей студентів виконанням ними індивідуальних творчих завдань, які надають змогу для вираження власної думки та авторської позиції; забезпечувати підвищення рівня їх мотивації до насичення новими знаннями, формування інтелектуальних здібностей студентами і їх самореалізації (Кондратюк, Обруч, 2019).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що проблема дотримання академічної доброчесності залишається актуальною для кількох поколінь українських студентів та науково-педагогічних працівників, а отже, її викорінювання потребує великої кількості системних заходів, нестандартних підходів та рішень, а також

свідомого ставлення усіх учасників освітнього процесу. Водночас практична реалізація принципів академічної доброчесності потребує конкретних заходів, пов'язаних з особливостями підготовки фахівців на різних освітніх рівнях. Таким чином, порушені проблеми потребують від усіх учасників освітнього процесу узгоджених дій, спрямованих на формування світогляду майбутніх фахівців, що базується на принципах академічної доброчесності. Високі освітні

стандарты, в основу яких покладено відповідні цінності, стануть запорукою визнання результатів навчання в українських закладах вищої освіти не лише роботодавцями, а й міжнародною спільнотою.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні етичних принципів академічної доброчесності та їх впливу на якість освітнього процесу у закладах вищої педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровик О. Проблеми академічної доброчесності в освітньому процесі. *Дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу*: тези наук.-метод.конф. (Харків, 27–28 листопада 2019 р.). Харків: Вид-во ХПІ, 2019. С. 13–15.
2. Гриценко Н. Проблема студентського плагіату у ЗВО. *Дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу*: тези наук.-метод.конф. (Харків, 27–28 листопада 2019 р.). Харків: Вид-во ХПІ, 2019. С. 4–6.
3. Каличева В. Вплив академічної доброчесності на якість освітнього процесу. *Дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу*: тези наук.-метод.конф. (Харків, 27–28 листопада 2019 р.). Харків: Вид-во ХПІ, 2019. С. 130–132.
4. Кондратюк М, Обруч Г. Особливості формування компетенцій з академічної доброчесності у студентів. *Дотримання принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу*: тези наук.-метод.конф. (Харків, 27–28 листопада 2019 р.). Харків: Вид-во ХПІ, 2019. С. 20–22.
5. Про освіту: Закон України № 2145–VIII від 05.09.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (дата звернення: 28.09.2022).

REFERENCES

1. Borovyk O. Problemy akademichnoi dobrochesnosti v osvitnomu protsesi. *Dotrymannya pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti uchasykamy osvitnoho protsesu*: tezy nauk.-metod.konf. (Kharkiv, 27–28 lystopada 2019 r.). [Problems of academic integrity in the educational process]. Kharkiv: Vyd-vo KhPI, 2019. S. 13–15. [in Ukrainian].
2. Hrytsenko N. Problema studentskoho plahiatu u ZVO. *Dotrymannya pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti uchasykamy osvitnoho protsesu*: tezy nauk.-metod.konf. (Kharkiv, 27–28 lystopada 2019 r.). [The problem of student plagiarism in institutions of higher education]. Kharkiv: Vyd-vo KhPI, 2019. S. 4–6. [in Ukrainian].
3. Kalycheva V. The influence of academic integrity on the quality of the educational process. *Dotrymannya pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti uchasykamy osvitnoho protsesu*: tezy nauk.-metod.konf. (Kharkiv, 27–28 lystopada 2019 r.). [The influence of academic integrity on the quality of the educational process]. Kharkiv: Vyd-vo KhPI, 2019. S. 130–132. [in Ukrainian].
4. Kondratiuk M, Obruch H. Osoblyvosti formuvannia kompetentsii z akademichnoi dobrochesnosti u studentiv. *Dotrymannya pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti uchasykamy osvitnoho protsesu*: tezy nauk.-metod.konf. (Kharkiv, 27–28 lystopada 2019 r.). [Peculiarities of students' academic integrity formation]. Kharkiv: Vyd-vo KhPI, 2019. S. 20–22. [in Ukrainian].
5. Pro osvitu: Zakon Ukrainy № 2145–VIII vid 05.09.2017. [On education: Law of Ukraine No. 2145–VIII dated September 5, 2017.] URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19> (date of application: 28.09.2022). [in Ukrainian].